

Buddhist Democracy: หลักการประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา Buddhist Democracy: The Principles of Democracy According to Buddhism

พระครูอุดมธรรมาวุฒิ
พระมหาสุทนต์ จิตตปญโญ
พระครูสุธีสารบัณฑิต
พระมหาทิตติ กิตติเมธี
ธวัชชัย ทรัพย์สมบัติ
ธิดา ชูโชติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

PhrakruUdomDhammavut

PhramahaSuttidon Jittapanyo

PhrakruSudhisarabandhit

Phamahakitti kittimatee

Thawatchai Sapsombat

Thida Chuchot

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, Email: pmnatsila2525@gmail.com

รับบทความ: 3 ธันวาคม 2568; แก้ไขบทความ 24 ธันวาคม 2568; ตอบรับบทความ: 26 ธันวาคม 2568

Received: December 3, 2025; Revised: December 24, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดประชาธิปไตยร่วมสมัยในบริบทสังคมไทย ทั้งในมิติการเมือง วัฒนธรรม และจริยธรรมสาธารณะ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร ประกอบกับการวิเคราะห์เชิงตีความ เพื่อเชื่อมโยงหลักธรรมาธิปไตยสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าเชิงบรรทัดฐานของระบอบประชาธิปไตย โดยเน้นการใช้อำนาจภายใต้หลักเหตุผล ความถูกต้อง และความรับผิดชอบ หลักอธิปไตยสามประการสะท้อนพัฒนาการของการใช้อำนาจจากระดับปัจเจก สังคม ไปสู่การยึดธรรมะเป็นหลักสูงสุด ขณะที่กระบวนการเกื้อหนุนแสดงให้เห็นกลไกการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากควบคู่กับศีลธรรม ซึ่งแตกต่างจากประชาธิปไตยเชิงปริมาณที่เน้นเพียงจำนวนเสียง ดังนั้น พระพุทธศาสนาไม่เพียงสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย หากยังสามารถเติมเต็มมิติทางจริยธรรมให้กับการเมืองไทย แนวคิด “ประชาธิปไตยแบบพุทธ” ช่วยขยายกรอบการศึกษาประชาธิปไตยจากเชิงโครงสร้างสู่เชิงคุณค่า อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทฤษฎีการเมืองเชิงวัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้ในสังคมพุทธวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนสรุปผล

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย; ประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา; ธรรมาธิปไตย

Abstract

This article aims to explain and examine the relationship between Buddhist doctrines and contemporary democratic thought within the context of Thai society, particularly in the political, cultural, and public ethical dimensions. The study employs documentary research combined with interpretative analysis in order to systematically connect key Buddhist principles with democratic governance. The findings suggest that the principle of

Dhammādhipeyya (the supremacy of Dhamma) can function as a normative ethical framework for democracy by emphasizing the exercise of power based on reason, moral correctness, and accountability. The three forms of sovereignty Attādhipeyya (self-centered authority), Lokādhipeyya (socially driven authority), and Dhammādhipeyya reflect a progressive development of power from the individual and social levels toward the primacy of moral principles. In addition, the Yebhuysakā procedure, which resolves disputes through majority decision-making within the Buddhist monastic community, demonstrates a form of democratic practice that integrates majority rule with ethical restraint. This approach differs from purely quantitative democracy, which focuses solely on numerical majority. Therefore, Buddhism is not only compatible with democratic principles but also contributes an essential ethical dimension to Thai politics. The concept of “Buddhist Democracy” broadens the study of democracy from a purely structural perspective to a value-oriented framework, offering significant contributions to cultural political theory and supporting the sustainable application of democratic principles in multicultural societies.

Keywords: Democracy; Buddhist Democracy; Dhammādhipeyya (Supremacy of Dhamma)

บทนำ

ในสภาพสังคมปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างลึกซึ้ง นอกเหนือจากปัญหาเศรษฐกิจและปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแล้ว คือเรื่องการเมืองการปกครอง ความคิด ความต้องการ และวิถีทางเพื่อเข้าสู่อำนาจ หากขาดความรู้ ความสามารถ และศักยภาพเชิงยุทธศาสตร์ ย่อมกลายเป็นพฤติกรรมเสี่ยงที่นำพาประเทศไปสู่ความล้มเหลว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับนานาประเทศ ดังนั้น การเมืองในยุคโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องอาศัยผู้นำและนักการเมืองที่สามารถวางรากฐานการพัฒนาอย่างบูรณาการและสมดุล เพื่อความยั่งยืนในทุกระดับสังคม (พระครูปลัดสุริยะ ขวนปญโญ, และประวิทย์ ธงชัย, 2566) ประชาธิปไตยมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เพียงเพราะรูปแบบการปกครอง หากแต่ต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ประเทศที่ถือเป็นแม่แบบของประชาธิปไตยอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ต่างใช้เวลายาวนานในการสร้างรากฐานและจิตสำนึกทางการเมือง ทั้งนี้ การนำระบอบประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในแต่ละสังคมต้องสอดคล้องกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แตกต่างกัน โดยระบบประชาธิปไตยที่ไทยรับมานั้นถือเป็นผลจากวิวัฒนาการของตะวันตก หากเปรียบเทียบก็เปรียบเสมือนการนำผลของ “ต้นไม้ประชาธิปไตย” ที่เติบโตสมบูรณ์แล้วมาใช้ โดยยังไม่ได้สร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับสังคมไทยเอง ดังนั้น หากต้องการความมั่นคงแท้จริง จำเป็นต้องสร้างรากฐานที่เหมาะสมกับบริบททางความคิดและความเชื่อของสังคมไทย (อัจฉราวรรณ ใจยะเขียว และยุทธนา ประณีต, 2565) ซึ่งมักจะนำมาใช้เป็นกรอบความคิดตามแบบตะวันตกมาศึกษาปัญหาในสังคมไทย ทำให้บางครั้งเรามองตนเองด้วยสายตาของ “คนอื่น” มากกว่าด้วยความเข้าใจที่แท้จริงต่อบริบทไทย ขณะเดียวกันความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอิทธิพลของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย ก็ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยตามแนวตะวันตกดำเนินไปอย่างจำกัด หลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอม

ทัศนะชีวิตและวัฒนธรรมการเมืองของคนไทยมาโดยตลอด แม้แต่พรการการเมืองบางพรรคยังอาศัยภาพลักษณ์ความศรัทธาตามหลักธรรมเพื่อสร้างการสนับสนุนทางการเมือง แต่การสนับสนุนเช่นนี้ได้ตั้งอยู่บนความเข้าใจที่แท้จริงของประชาธิปไตย หากเป็นเพียงการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเฉพาะหน้าเท่านั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2534) พุทธศาสนาในสังคมไทยจึงมีบทบาทมากกว่าสถาบันศาสนา แต่เป็นรากเหง้าของอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชาติ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงพระสงฆ์และวัด ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับสังคมอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด นักวิชาการมองว่าพุทธศาสนามีได้มุ่งเพียงการปฏิรูปบุคคล หากแต่มีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองไปสู่สังคมในอุดมคติ หลักธรรมาธิปไตย หรือการยึด “ธรรมะเป็นใหญ่” ถือเป็นหัวใจสำคัญของรัฐศาสตร์เชิงพุทธ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกระบบการปกครอง โดยวาง “หลักธรรม” เป็นเกณฑ์สูงสุดประดุจกฎหมายรัฐธรรมนูญ (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527) อย่างไรก็ตาม แม้พระพุทธศาสนาจะมีบทบาทสำคัญต่อโครงสร้างความคิดและวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน แต่ในทางปฏิบัติ การอ้างอิงพระพุทธศาสนาในบริบททางการเมืองกลับมักถูกนำมาใช้ในเชิงสัญลักษณ์หรือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจทางการเมือง มากกว่าการยึดถือและประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างแท้จริง พรการการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองบางกลุ่มอาศัยภาพลักษณ์แห่งความศรัทธาทางศาสนาเพื่อระดมการสนับสนุนจากประชาชน โดยขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อสาระของประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนปัญหาสำคัญของการเมืองไทย คือ การแยกขาดระหว่าง “รูปแบบ” ของประชาธิปไตยกับ “คุณค่า” ทางจริยธรรมที่ควรเป็นรากฐานของระบอบการปกครอง ในบริบทนี้ แนวคิดประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอริยปทัสสามประการ ได้แก่ อัตตาริปปิทย โลกัทธิปไตย และธรรมาธิปไตย ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากบนฐานของศีลธรรม เช่น หลักเกยุยสิกา กลับยังไม่ได้รับการศึกษา วิเคราะห์ และอธิบายอย่างเป็นระบบในฐานะกรอบแนวคิดทางการเมือง

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งตอบคำถามสำคัญว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดและหลักการใดที่สามารถอธิบายและเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงคุณค่าได้ และแนวคิดดังกล่าวจะช่วยทำความเข้าใจหรือวิพากษ์ปัญหาการเมืองไทยร่วมสมัยได้อย่างไร การศึกษาแนวคิดประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบจึงไม่เพียงช่วยลดการใช้ศาสนาอย่างผิวเผิน หากยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนบนฐานของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

1. ความหมายประชาธิปไตย

ความหมายคำว่า “ประชาธิปไตย” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 บัญญัติคำว่า “ประชาธิปไตย” ภายใต้หัวเรื่อง “ประชา” โดยระบุว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึงระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ “ประชาธิปไตย” แปลจากคำภาษาอังกฤษว่า “Democracy” ซึ่งนำมาจากภาษากรีกโบราณว่า “Demokratia” ซึ่งคำว่า “Demokratia” มาจากการผสมของคำว่า Demos ซึ่งแปลว่าประชาชน และคำว่า Kratein หรือ Kratos แปลว่า ปกครอง ดังนั้นคำรากศัพท์ดั้งเดิม Democratia หรือ Democracy จึงแปลว่าการปกครองโดยประชาชน (พระครูอุดมเจติยารักษ์, 2561) อีกทั้ง คำว่า “ประชาธิปไตย” แปลว่า การปกครองที่มีลักษณะสำคัญคือการยึดถือเสียงของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์โดยให้มติของปวงชนเป็นบรรทัดฐาน และยอมรับหลักการตัดสินใจตามเสียงข้างมากเป็นหลัก

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) เมื่อแปลรวมกันตรงกับคำอังกฤษว่า People's Power สรุปคำนิยามของประชาธิปไตย คือรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทรง อำนาจสูงสุดและใช้อำนาจนั้นทางผู้แทนของตน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2541) โดยสรุป คือ การปกครองโดยยึดเสียงข้างมากเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเดียวกับการปกครองแบบสามัคคีธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แปลว่า หลักการปกครองที่ชอบธรรม สามัคคีธรรม หมายถึงการปกครองที่พร้อมเพรียงอย่างชอบธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการทางประชาธิปไตยมากขึ้น จึงมีการแบ่งความหมายเป็น 2 แนวทาง คือ

1) ความหมายในเชิงแคบของประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการเมืองการปกครองที่ประชาชนเป็นผู้ถือครองอำนาจสูงสุด และมีสิทธิในการปกครองตนเอง อำนาจดังกล่าวเป็นสิทธิที่ประชาชนมอบหมายให้คณะผู้บริหาร เช่น รัฐบาล หรือสถาบันทางการเมือง ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ทำหน้าที่ใช้อำนาจแทนประชาชน (ลิขิต ธีรเวคิน, 2546) ประชาธิปไตยในความหมายนี้มีลักษณะสำคัญ คือ ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เป็นที่มาของอำนาจอธิปไตย และมีสิทธิ อำนาจ รวมถึงโอกาสในการมีส่วนร่วมกำกับควบคุมกิจการทางการเมืองของชาติ (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2548)

2) ความหมายในเชิงกว้าง หมายถึง ประชาธิปไตยในฐานะวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค รวมถึงการเคารพคุณค่าของกันและกันอย่างมีเหตุผล อันนำไปสู่ความผาสุกร่วมกัน ในปัจจุบัน ประชาธิปไตยมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยประชาธิปไตยในความหมายนี้อาจถือเป็นปรัชญาการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดมั่นในอุดมคติและหลักการซึ่งกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2548)

2. องค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตยคือการให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ผ่านอำนาจทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยมีรากฐานสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) อำนาจอธิปไตยของประชาชน (Popular Sovereignty) ที่ประชาชนมีสิทธิเลือกตั้งและตรวจสอบผู้ปกครองเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 2) เสรีภาพ (Liberty) ที่ประชาชนสามารถกระทำหรือหลีกเลี่ยงการกระทำตามความประสงค์โดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่นและไม่กระทบสังคม 3) ความเสมอภาค (Equality) ที่ประชาชนทุกคนเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสอย่างเท่าเทียมโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ 4) หลักนิติธรรม (Rule of Law) ที่กฎหมายคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของประชาชน 5) เสียงข้างมากควบคุมการเคารพเสียงส่วนน้อย (Majority Rule with Minority Rights) ซึ่งการตัดสินใจตามเสียงข้างมากต้องไม่ละเมิดสิทธิและความเป็นธรรมของเสียงส่วนน้อย เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่สมดุล ยั่งยืน และเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย (วิทยากร เชียงกุล, ออนไลน์, 2568)

3. ประเภทประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ประชาธิปไตยแบบโดยตรง และ 2) ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม

1) ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy) หรือ ประชาธิปไตยแบบบริสุทธิ์ (Pure Democracy) หมายถึง ระบบที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในที่ประชุมด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านตัวแทน ประชาชนใช้อำนาจปกครองร่วมกันอย่างตรงไปตรงมา รวมถึงการเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยตนเอง รูปแบบนี้เหมาะกับรัฐหรือชุมชนขนาดเล็กที่มีประชากรไม่มาก เช่น นครรัฐกรีกโบราณ ที่ใช้การยกมือหรือการหย่อนก้อนหินลงในภาชนะเพื่อออกเสียงลงมติ ตัวอย่างของประชาธิปไตยโดยตรงในปัจจุบันอาจ

เห็นได้จากการประชุมชุมชนขนาดเล็กประมาณ 100–200 คน ที่มีการอภิปรายก่อนลงคะแนนเสียงเพื่อหาข้อสรุป อย่างไรก็ตาม สำหรับสังคมขนาดใหญ่ เช่น มณฑล จังหวัด หรือประเทศ ระบบประชาธิปไตยโดยตรงเป็นไปได้ยาก จึงต้องใช้ระบบ “ประชาธิปไตยแบบผู้แทน” ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ลิขิต ธีรเวคิน, 2546)

2) แบบโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือ แบบมีผู้แทนราษฎร (Representative Democracy) คือ การที่ประชาชนปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองโดยการเลือกสรรบุคคลที่มีศักยภาพทั้งด้านความรู้และจริยธรรมเข้าไปบริหารและตัดสินใจแทนตน ในวาระ 4 หรือ 5 ปี เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบผู้แทน” (Representative Democracy) ซึ่งผู้แทนจะทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ทั้งนี้ รูปแบบของรัฐบาลแบ่งได้เป็น 3 ระบบ (ณัชชาภัทร อุตรงจิตร, 2548) ได้แก่ ก) แบบรัฐสภา ข) แบบประธานาธิบดี และ ค) แบบกึ่งรัฐสภา – กึ่งประธานาธิบดี

จากประเด็นข้างต้นนั้นเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยมี 2 รูปแบบหลัก คือ ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy) ที่ประชาชนมีสิทธิแสดงความเห็นและลงมติด้วยตนเองโดยไม่ต้องผ่านตัวแทน เหมาะกับสังคมขนาดเล็ก เช่น กรีกโบราณ และประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือแบบผู้แทนราษฎร (Representative Democracy) ที่ประชาชนเลือกตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยมีวาระตามกำหนด รูปแบบของรัฐบาลในระบบนี้แบ่งได้ 3 ประเภท คือ แบบรัฐสภา แบบประธานาธิบดี และแบบกึ่งรัฐสภา–กึ่งประธานาธิบดี ซึ่งเหมาะสมกับประเทศที่มีประชากรจำนวนมากและพื้นที่กว้างขวางที่ไม่สามารถใช้วิธีการแบบโดยตรงได้

4. แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย

การดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องยึดถือหลักการสำคัญเป็นแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) ในวิถีของสังคมประชาธิปไตย ประชาชนพึงเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นถือมั่นในทัศนะของตนเองจนขาดเหตุผล หรือถูกมองว่าเป็นผู้ไม่มีฉันทิฐิ (ความเห็นที่ผิดจากครลองของเหตุผล)

2) สังคมประชาธิปไตยมิได้แบ่งแยกมนุษย์ด้วยเพศ สีผิว ชนชั้น ที่อยู่อาศัย ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ทุกคนควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยเฉพาะในด้านต่อไปนี้

2.1) ความเสมอภาคทางการเมือง ทุกคนมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเมื่อมีคุณสมบัติตามกฎหมาย และมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน

2.2) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ประชาชนทุกกลุ่มไม่ควรถูกเลือกปฏิบัติหรือกีดกันจากโอกาสในการประกอบอาชีพหรือแสวงหารายได้

2.3) ความเสมอภาคทางโอกาส คือ ทุกคนควรได้รับโอกาสเข้าถึงการศึกษ การรักษาพยาบาล และบริการสาธารณะของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน

3) หลักสิทธิและเสรีภาพ

3.1) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับตามกฎหมาย เช่น การได้รับการศึกษา การรักษาพยาบาล หรือการถือครองทรัพย์สิน

3.2) เสรีภาพ หมายถึง อิสระในการกระทำการต่าง ๆ อย่างไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของสังคม พร้อมทั้งไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการจัดตั้งพรรคการเมือง

4) หลักการยึดเสียงข้างมากควบคู่กับการคุ้มครองเสียงส่วนน้อย การตัดสินใจใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับประโยชน์ส่วนรวมควรยึดตามมติของคนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม สิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเสียง ส่วนน้อยต้องได้รับการเคารพและคุ้มครอง เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคม ประชาธิปไตย

5) หลักธรรมาภาพ ประชาชนควรมีความรัก ความผูกพัน และความเอื้ออาทรต่อกันเสมือนพี่น้อง ไม่แบ่งแยกด้วยภูมิภาค เชื้อชาติ ชนชั้น หรือเพศ ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจ และไม่เอารัดเอาเปรียบกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

ดังนั้น การดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยควรยึดหลักเปิดใจรับฟังผู้อื่นและไม่ยึดมั่นถือมั่นในทัศนะ ของตนเอง สังคมต้องให้ความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ และโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะ หลัก สิทธิและเสรีภาพต้องได้รับการเคารพอย่างสมดุลระหว่างเสียงข้างมากและเสียงส่วนน้อย และประชาชนควรมี ความรัก ความเอื้ออาทร และธรรมาภาพต่อกันเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข

5. ประชาธิปไตย “สากล”

ประชาธิปไตยสากลมีองค์ประกอบหลายประการที่ไปในทิศทางเดียวกับหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา เช่น การยอมรับความเท่าเทียมกันของมนุษย์ การเคารพสิทธิเสรีภาพของพลเมือง และการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่อง ประชาธิปไตย ในพระไตรปิฎก ที่ชี้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและการปฏิบัติตามธรรมเป็นหลักใน การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ (พระครูปริยัติสาทร และคณะ, 2565) นอกจากนี้ แนวคิด ธรรมาธิปไตย ซึ่งถือ ธรรมะหรือความถูกต้องเป็นหลักในการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลและสังคม ยังถูกนำเสนอเป็นแนวคิดเชื่อมโยง กับประชาธิปไตยในบริบทการเมืองไทย โดยมีบทบาทเสริมให้ระบอบประชาธิปไตยมีความยุติธรรมและ สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย (สุพจน์ บุญวิเศษ และไพรวลัย เคนพรม, 2557) อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตย สากลบางด้านยังขัดแย้งกับหลักธรรม เช่น การเน้นเสียงข้างมากเพียงเชิงปริมาณโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทาง ศีลธรรม อาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ละเลยความถูกต้องหรือไม่เป็นธรรมสำหรับชนกลุ่มน้อย ซึ่งขัดกับหลัก ธรรมาธิปไตย ที่ยึดธรรมเป็นใหญ่และหลักการปกครองที่ถูกต้องตามพระวินัย (พระครูปลัด ทองใบ สุภาโส, 2565) เพราะฉะนั้น การทำความเข้าใจประชาธิปไตยสากลอย่างลึกซึ้งจึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการวิเคราะห์ แนวคิดประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนา เพราะช่วยให้สามารถจำแนกองค์ประกอบที่สอดคล้องและไม่ สอดคล้องกับหลักธรรม พร้อมทั้งสร้างกรอบวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงคุณค่าทางศีลธรรมเข้ากับการปฏิบัติ ประชาธิปไตยในสังคมไทยได้อย่างมีเหตุผลและรอบด้าน (สุพจน์ บุญวิเศษ และไพรวลัย เคนพรม, 2557) จาก ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงนัยยะเกี่ยวกับ การปฏิบัติตนตามหลักการประชาธิปไตยนั้น ต้องยึดมั่นในหลักการ สำคัญได้แก่ หลักเหตุผล ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่ต้องตั้งจนกลายเป็นมิจฉาทิฐิ ต่อมาเป็น หลักความเสมอภาค ที่ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการ เข้าถึงบริการจากรัฐอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ยังมี หลักสิทธิและเสรีภาพ ที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิประโยชน์ ของตนและมีเสรีภาพในการแสดงออกหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและไม่ละเมิด ผู้อื่น ขณะเดียวกัน การตัดสินใจในสังคมต้องยึด หลักเสียงข้างมาก แต่ไม่ละเลยการคุ้มครองเสียงส่วนน้อย เพื่อรักษาความสมดุลในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ และสุดท้ายคือ หลักธรรมาภาพ ที่ปลูกฝังความรัก ความ เอื้อเฟื้อ และความผูกพันฉันพี่น้องโดยไม่แบ่งแยก เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม ประชาธิปไตย

6. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่มีความหมายกว้างและเกี่ยวข้องกับบุคคลทุกระดับ ในการประชุมว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ณ องค์การสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. 1975 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้เสนอว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่สามารถกำหนดนิยามที่ตายตัวเพียงหนึ่งเดียวได้ เนื่องจากความหมายอาจแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ภายในประเทศเดียวกัน ดังนั้น การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมจึงควรจำกัดอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของแต่ละสังคม อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ครอบคลุมประเด็นสำคัญหลายด้าน (กรมอนามัย, 2550)

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในชุมชนและสังคมสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนา ทั้งในด้านการกำหนดทิศทางและการได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมสะท้อนถึงการเข้ามามีบทบาทอย่างสมัครใจภายใต้กระบวนการประชาธิปไตย ทั้งในการผลักดันความพยายามเพื่อการพัฒนา การแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินโครงการทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนา โดยทำให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ ซึ่งช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างแรงงานหรือทรัพยากรที่ประชาชนลงทุนกับผลประโยชน์ที่ได้รับกลับคืนมา

ประเด็นที่ 4 ระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสถานะเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย โครงสร้างการบริหาร และลักษณะทางสังคมประชากร ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมมิใช่เพียงเครื่องมือหรือวิธีการทางเทคนิค แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง

จากนิยามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะภายใต้กระบวนการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือวัฒนธรรม ล้วนสะท้อนถึงความสามารถในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ตลอดจนการมีบทบาทในการจัดการ ควบคุม และกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ เออร์วิน (Erwin, 1976) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และความชำนาญร่วมกับวิทยากรที่เหมาะสม รวมทั้งสนับสนุนและติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่าการเป็นเพียงกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนเพียงด้านเดียว ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) เท่านั้น หากแต่เป้าหมายสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการให้ข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วนควบคู่กับการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบาย กิจกรรม และโครงการพัฒนา สามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่กระบวนการสร้างฉันทามติ (Consensus Building) เพื่อหาทางออกที่เหมาะสมและได้รับการ

ยอมรับจากทุกฝ่าย ซึ่งนับเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ช่วยสร้างประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง (จุฑารัตน์ ชมพูนุท, 2555)

การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงหมายถึงการเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหา หรือติดตามผลการดำเนินงานขององค์กร ไม่ใช่แค่การฟังข้อมูลจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นการสื่อสารสองทางที่ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสมอภาคและเป็นประชาธิปไตย สิ่งนี้ช่วยเชื่อมโยงคน ทรัพยากร และผลประโยชน์จากการพัฒนาเข้าด้วยกัน ทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับสากล จึงถือว่าการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงขั้นตอนหรือเทคนิค แต่เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างประชาธิปไตย

การสังคายนา มาจากภาษาบาลีว่า ส + ติ ธาตุ (ในความซ้ำร่ำ) สำเร็จรูปเป็นกิริยาว่า สังคายติ, สังคิตี เมื่อเป็น นาม จึงเป็น สังคายนา แปลว่า ซ้ำร่ำพร้อมกัน ในสมัยก่อนพุทธกาล นักบวชทุกลัทธินิยมซ้ำร่ำบทสวดพร้อมกัน เมื่อพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาจึงนิยมตาม มีการสวดพร้อมกันภายในกลุ่ม ที่พระภิกษุผู้อยู่ร่วมกันในอาวาสมาชุมนุมกันแล้ว ร่วมสวด รวมความแล้ว สังคายนา แปลว่า การร้อยกรองพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า

การสังคายนา หมายถึง การสวดพร้อมกัน การรวบรวมและจัดระเบียบพระธรรมวินัยเป็นหมวดหมู่ โดยการประชุมพร้อมเพรียงกันของพระสงฆ์เพื่อทบทวน สอบถาม และตรวจสอบคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้องตรงกัน ก่อนตกลงยอมรับร่วมกันในรูปแบบเดียวกัน นอกจากนี้ การสังคายนายังหมายถึงการสวดพร้อมกันในเชิงปฏิบัติ ซึ่งแสดงถึงการร่วมกันทบทวน ซักซ้อม และรับรองพระธรรมวินัยให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

ตามพจนานุกรมของ The Pali Text Society's Pali-English Dictionary คำว่า “สังคิตี” ถูกนิยามว่าเป็นการสวด การประกาศ การสาธยาย และการรวบรวมคัมภีร์ (Pali Text Society, 1925) ขณะที่ Rhys Davids อธิบายว่า “สังคิตี” หมายถึง การประกาศ การสังคายนา หรือการประชุมใหญ่ของพระสงฆ์เพื่อแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอน และร่วมกันจัดทำคัมภีร์อย่างเป็นระบบ (T.W. Rhys Davids & William Stede, 1921) ซึ่งในสมัยพุทธกาล แม้จะมีตัวหนังสือใช้แล้ว แต่ไม่เป็นที่นิยมในการสืบทอดพระพุทธศาสนาจากพระศาสดาสู่พระสาวกจากพระสาวกผู้ใหญ่สู่พระสาวกผู้น้อย มีเรื่องเล่าว่า พระโสนกุฎิกัณณะ ผู้เป็นลูกศิษย์ของพระมหากัจจายนะ ได้เดินทางจากกรุงมฤคทายวัน ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เชตวันาราม พระพุทธองค์ได้ทรงให้พระอานนทเจ้าสถิตที่ประทับในคันธกุฎีเดียวกับพระองค์ ในตอนใกล้รุ่ง พระโสนกุฎิกัณณะ ได้กล่าวธรรม ๑๖ สูตร ในอัฐกัณฐกสูตร ตตตนิบาต พระสูตรต้นตูปีก เล่ม ๒๕ ด้วยเสียงที่ไพเราะ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า พระโสนกุฎิกัณณะกล่าวธรรมด้วยเสียงอันไพเราะ นี่แสดงว่า การถ่ายทอดธรรมจากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่งเป็นการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ พระภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์ จะให้ลูกศิษย์ของตนท่องบทธรรมต่างๆ เอาไว้ ความหมายเบื้องต้นของการสังคายนา จึงหมายถึง กระบวนการเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่พระธรรมคำสอนให้เป็นระเบียบ ตั้งแต่ระดับการกระทำของบุคคลไปจนถึงการดำเนินงานของหมู่คณะขนาดใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขหรือระงับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งเพื่อรวบรวมและจัดระบบพระธรรมวินัยให้เป็นแบบแผนเดียวกัน โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อธำรงรักษาพระสัทธรรมคำสอนให้มั่นคงและสืบทอดต่อไปอย่างถูกต้อง

1. การสังคายนากับสร้างหลักการประชาธิปไตย

พระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งไว้เป็นพุทธอาณัติ คือกฎข้อบังคับ ที่ทรงบังคับให้ทำหากไม่ทำ มีบทลงโทษ เรียกส่วนนี้ว่า พระวินัย การรื้อยกรองรวบรวมพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้โดยโวหารเทศนา คือทรงแสดงโดยคำพูด เพื่อให้เกิดความประทับใจ แล้วปฏิบัติธรรมตามจนบรรลุผล รวมส่วนนี้ว่า พระสูตรและการรื้อยกรองรวบรวมพระพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้โดยปริมัตถเทศนา คือทรงแสดงด้วยอรรถอย่างยิ่ง เป็นข้อความอันลึกซึ้ง มุ่งถึงสิ่งที่อยู่เหนือโลก รวมเรียกส่วนนี้ว่า พระอภิธรรม จากนั้นได้ทำการชักซ้อมและสวดอย่างพร้อมเพรียงกัน พร้อมทั้งมอบหมายให้ลูกศิษย์ในสำนักทรงจำเป็นส่วนส่วนๆ ไป

ต่อมาเมื่อมีภิกษุบางกลุ่ม ประพฤติปฏิบัติผิดเพี้ยนแตกต่างกันออกไป หรือมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป กลุ่มภิกษุผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ที่ร่วมกันชักซ้อมและสวดอย่างพร้อมเพรียงตรวจสอบว่า การประพฤติปฏิบัติและความคิดเห็นของภิกษุบางกลุ่มบางหมู่เป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย กลุ่มภิกษุที่รวมตัวกันทำสังคายนาจะสวดยืนยันพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้อย่างพร้อมเพรียงกัน โดยกลุ่มภิกษุที่รวมตัวกันทำสังคายนามีวัตถุประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงและบัญญัติไว้โดยประการทั้งปวง (แสวงอุดมศรี, 2559 หน้า 15-16)

การสวดพร้อมกันในพระพุทธศาสนาเปรียบได้กับการมี “กติกากลาง” ที่ทุกคนยอมรับและปฏิบัติร่วมกันโดยไม่แบ่งแยก การที่พระสงฆ์ทุกหมู่คณะต้องสวดบทเดียวกัน ไม่ว่ามาจากกลุ่มหรือทิศใด สะท้อนถึงหลักการประชาธิปไตยที่ว่า ทุกเสียงมีความสำคัญเท่ากัน และต้องเคารพในมติหรือข้อตกลงร่วม การสวดพร้อมกันยังสร้างความเสมอภาค ความสามัคคี และความเป็นหนึ่งเดียว แม้จะมีความเห็นแตกต่างก็ยังคงมีสิ่งที่เชื่อมโยงและยึดเหนี่ยวไว้ร่วมกัน เช่นเดียวกับประชาธิปไตยที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบภายใต้กฎหมายและหลักการเดียวกัน อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นระเบียบและมั่นคง

2. แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในประชาธิปไตย

หลักการดังกล่าวนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างประชาธิปไตย ดังนี้

1) หลักธรรมในประชาธิปไตย หลักธรรมประชาธิปไตยสามารถเชื่อมโยงกับหลักอริยสัจ 4 ในพระพุทธศาสนาตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน อริยสัจสูตร ซึ่งประกอบด้วยอริยสัจ 3 ประการ ได้แก่ 1) อัตตาริยสัจ คือ การมีตนเป็นใหญ่ มุ่งละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่เป็นโทษ ทำกรรมที่เป็นประโยชน์ และรักษาตนให้บริสุทธิ์ 2) โลกาธิปไตย คือ การถือประชาชนหรือหมู่โลกเป็นใหญ่ ประพฤติสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อสังคม และมุ่งกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน และ 3) อัมมาริยสัจ คือ การถือหลักธรรมเป็นใหญ่ ใช้ปัญญาในการพิจารณาถูกผิด ละอกุศล บำเพ็ญกุศล และประพฤติดุริยธรรมเพื่อความเจริญของทางจิตใจ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดพระพุทธศาสนากับหลักประชาธิปไตยโดยหลักธรรมในอริยสัจสูตร ได้แก่ อัตตาริยสัจ โลกาธิปไตย และอัมมาริยสัจ มิได้เป็นเพียงคำสอนทางศาสนา แต่ยังทำหน้าที่เป็นกรอบคิดที่หล่อหลอมให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อนตนเอง เคารพสิทธิและประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งถือเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ หลักการใช้เสียงข้างมากที่ปรากฏในกระบวนการ “เมฆายุสภา” ยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการ

ความขัดแย้งอย่างเป็นธรรม โดยอาศัยการพิจารณาอย่างไม่ลำเอียงและเมตตาของหมู่สงฆ์เป็นเกณฑ์ตัดสิน ซึ่งสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม การยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย และการมุ่งสู่ความสงบสุขของสังคมโดยรวม

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบประชาธิปไตยทั่วไปกับประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่
ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์

จากแผนภาพองค์ความรู้ใหม่นี้ แสดงให้เห็นถึงโมเดลประชาธิปไตยแบบพุทธ (Buddhist Democracy Model) สามารถอธิบายเชิงกระบวนการได้ว่าเป็น ระบบการปกครองที่ดำเนินตามขั้นตอนและวิธีการที่ยึดหลักธรรมเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มจาก รากฐานแนวคิด คือ การพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง (อัตตาธิปไตย) การคำนึงถึงประโยชน์สังคมโดยรวม (โลกาธิปไตย) และการยึดธรรมะเป็นหลักในการตัดสินใจ (ธรรมาธิปไตย) ต่อด้วย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจโดยใช้เสียงข้างมากอย่างเป็นธรรม พร้อมการพิจารณาอย่างเสมอภาคด้วยเหตุผล ศีลธรรม และปัญญา เสรีภาพและความรับผิดชอบ ถูกกำหนดเป็นขอบเขตที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิได้โดยไม่ละเมิดผู้อื่นและต้องเกื้อกูลต่อสังคม ส่วน กลไกการตัดสินใจและการบริหาร ดำเนินผ่านการประชุมปรึกษา สังคายนา และการตัดสินใจโดยเสียงส่วนใหญ่ที่ไม่ลำเอียง เพื่อสร้างความสงบสุข สมดุล และความเจริญร่วมของสังคม คุณค่าของโมเดลนี้อยู่ที่การสร้างประชาธิปไตยที่มีความยั่งยืน ผลิตานศีลธรรมและปัญญาในการใช้สิทธิของประชาชน และสามารถ

นำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในองค์กรชุมชน หน่วยงานรัฐ และสังคมกว้าง เพื่อส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

สรุป

ประชาธิปไตยทั่วไปมีรากฐานแนวคิดจากปรัชญาการเมืองตะวันตก โดยยึดหลักสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการมีอำนาจอธิปไตยของประชาชน การตัดสินใจดำเนินไปตามหลักเสียงข้างมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเน้นไปที่การเลือกตั้ง การลงประชามติ และการแสดงออกทางการเมือง ในขณะที่สิทธิและเสรีภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญที่คุ้มครองการพูด การรวมกลุ่ม และการเคลื่อนไหวทางสังคม ความขัดแย้งมักได้รับการแก้ไขผ่านกฎหมาย มติส่วนใหญ่ หรือระบบตุลาการ เป้าหมายสูงสุดของประชาธิปไตยทั่วไปคือการสร้างระบบการปกครองที่ประชาชนมีบทบาทสำคัญและเสรีภาพเป็นศูนย์กลาง ในทางกลับกัน ประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนามีรากฐานจากหลักธรรม เช่น อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธัมมาธิปไตย โดยยึดแนวคิด “ธัมมาธิปไตย” เป็นแกนกลางในการใช้อำนาจ แม้ว่าจะใช้หลักเสียงข้างมากเช่นเดียวกับประชาธิปไตยทั่วไป แต่ต้องคำนึงถึงความไม่ลำเอียงและการเคารพธรรม การมีส่วนร่วมจึงเน้นความเสมอภาคและการพิจารณาด้วยเหตุผล ศีลธรรม และปัญญา สิทธิและเสรีภาพได้รับการจำกัดให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรม ไม่ละเมิดผู้อื่น และเกื้อกูลต่อสังคม การแก้ไขความขัดแย้งใช้การประชุมปรึกษาและสังคายนาเพื่อสร้างความสงบสุขร่วม เป้าหมายสูงสุดคือการปกครองโดยธรรมะเป็นใหญ่ เพื่อความสมดุล ความสงบสุข และความเจริญของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2550). **โครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานภารกิจกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข**. สืบค้นเมื่อ 7 ตุลาคม 2568 จาก <http://psdg.anamai.moph.go.th/news/cpadmin/km/files/chapter2.doc>.
- จุฬารัตน์ ชมพันธุ์. (2555). บทวิจารณ์เรื่อง การวิเคราะห์หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนใน The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement ในบริบทประเทศไทย โดย Creighton, J. L. (2005). **วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม**. 8(1), 123–141.
- ณัชชาภัทร อุนตรจงจิตร. (2548). **รัฐศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- พระครูอุดมเจติยารักษ์. (2561). แนวคิดประชาธิปไตยแบบองค์รวม. **วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์**, 1(1), 39–40.
- พระครูปริยัติสาทร, & คณะ. (2565). แนวคิดประชาธิปไตยในพระไตรปิฎก. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**. 7(7), 197–207.
- พระครูปลัดสุริยะ ชวนปญโญ และธงชัย ประวิทย์. (2565). โลกาวินัยกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย. **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**. 7(10), 286–297.
- พระครูปลัด ทองใบ สุภาโส. (2565). พระวินัยปิฎกแนวคิดการปกครองแบบธรรมาธิปไตยของพระพุทธศาสนา. **วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์**. 6(1), 310–318.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2534). **มหาวิทยาลัยกับงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- รศ. วิทยากร เชียงกุล. (2568). **รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย**. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2568 จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/2008/10/21/w102009/>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). **วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2527). **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2541). **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุพจน์ บุญวิเศษ และไพโรจน์ เคนพรม. (ไม่ระบุปี). **ธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตยในบริบทของการเมืองไทย**. **วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย**, 6(3), 31–54.
- แสวง อุดมศรี. (2559). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัจฉราวรรณ ใจยะเขียว, และ ยุทธนา ประณีต. (2565). **วัฒนธรรมทางการเมืองภายใต้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทย**. **Journal of Roi Kaensarn Academi**. 7(7), 411–422.
- Erwin, W. (1976). **Participation management: Concept, theory and implementation**. Atlanta, GA: Georgia State University.
- Rhys Davids, T. W., & Stede, W. (1921). **Pali-English dictionary**. Retrieved on September 19, 2025 from www.buddhistboards.com.